

De Heilige Geest maakt ons

niet tot slaven, maar tot kinderen Gods

„Want gij hebt niet ontvangen een geest van slavernij om opnieuw te vrezen, maar gij hebt ontvangen den Geest van het zoonschap, door welken wij roepen: Abba, Vader!” Rom. 8:15. N. V.

Het gaat in Rom. 8 over de tegenstelling van het leven naar het vlees en het leven naar de Geest. Leven naar het vlees is een leven in ongelof. Wie naar het vlees leeft gelooft Gods beloften niet en wandelt in de wegen des HEREN niet. Wie zo doet zal vergaan onder Gods toorn. Maar wie naar de Geest leeft zal werkelijk leven. Hij zal het goed hebben in de gemeenschap met de HERE. Kinderen Gods hebben het toch goed? Nu en tot in der eeuwigheid? Welnu, zij die door de Geest Gods geleid worden zijn kinderen Gods (Rom. 8:14). Ze zijn geen slaven meer maar kinderen Gods.

We spreken deze woorden uit alsof het de gewoonste zaak ter wereld is. Maar wat is dat heerlijk: Kinderen van God te mogen zijn. Kinderrechten te hebben. Bij God in de gunst te staan. Gods liefde en genade te mogen deelachtig zijn. En kinderplichten te mogen hebben. Ja, te mogen hebben. Is dat geen heerlijkheid God als Vader te mogen eren en te mogen dienen? En als kinderen te mogen zeggen: Vader! Tegen die grote en machtige en barmhartige Vader van onze Here Jezus Christus. Is dat geen zaligheid?

Nu zou de vraag kunnen opkomen — en ze komt in veler harten op — of we wel waarlijk kinderen Gods zijn en of we wel door de Geest Gods geleid worden en of we wel mogen zeggen: Onze Vader, die in de hemelen zijt. Aan zulke twijfelmoedige vragers geeft Paulus een antwoord: „Want gij hebt niet ontvangen een geest van slavernij om opnieuw te vrezen, maar gij hebt ontvangen de Geest van het zoonschap.” Paulus gaat er vanuit, dat de leden van de gemeente van Christus de Heilige Geest hebben ontvangen. God heeft hun die Geest gegeven. Ik kom daar straks nog wel even op terug. Maar eerst zegt Paulus, dat ze geen geest van slavernij hebben ontvangen. En dat ze dus niet meer hoeven te vrezen en niet weer mogen vrezen. Die leden van de gemeente van Rome waren eertijds Joden of Heidenen. Mogelijk waren ze ook toen alleszins godsdienstig en vroom. Maar op joodse en heidense manier. Dus bleven ze met al hun godsdienstigheid slaven. Ze werden beheerst door angst en vrees.

Laten we ons maar eens voorstellen een Farizeër uit de dagen van Jezus. Hij leefde uit de wet. Niet naar het onderrecht, dat de HERE in het Oude Testament aan zijn volk gaf. Wie echt daarnaar luisterde had vrede met God. De rechtvaardigen, ook onder het oude Verbond, die Gods beloften geloofden en naar de vaderlijke onderwijzing leefden, waren geen slaven, maar kinderen Gods. Doch de Joden hadden van die heerlijke wet des HEREN een zwaar juk gemaakt. Ze leefden niet van Gods genade, maar wilden door hun werken de gunst Gods verdienen. Ze probeerden door veel vasten en bidden en geven van aalmoezen bij God in de gunst te komen. En ze meenden eerst rustig te mogen zijn als hun goede prestaties meer waren dan hun slechte. Maar wie kwam zo ver? Ik kan dat misschien het best duidelijk maken door u te voeren aan het sterfbed van een beroemde Rabbi. De geschiedenis van z'n sterven is ons in de Talmud uitvoerig verhaald. En wel als volgt:

Z'n leerlingen en vrienden kwamen hem bezoeken. Toen hij hen zag begon hij te wenen. Z'n leerlingen zeiden tot hem: Licht van Israël, sterke hamer, waarom weent gij? Waarop hij zeide: „Als men mij voor een koning van vlees en bloed bracht, die vandaag leeft en morgen in het graf ligt; wiens toorn geen eeuwige toorn is; wiens boeien geen eeuwige boeien zijn; die mij niet voor eeuwig kan doden; die zich mogelijk met woorden laat overreden en met geld omkopen..... dan zou ik toch nog wenen. Nu men mij echter voor de Koning der koningen, de Heilige — gezegend zij Hij — zal voeren, die in alle eeuwigheid leeft; wiens toorn een eeuwige toorn is; wiens boeien eeuwige boeien zijn; die mij voor eeuwig kan doden; die ik met woorden niet kan overreden en met geld niet bevredigen, zou ik dan niet wenen? Want ik zie voor mij twee wegen: één naar het Paradijs en één naar de hel, en ik weet niet, langs welke weg men mij leiden zal”.

Daar hebt ge de angst van de slaaf, die uit de wet leeft. De Rabbi, van wie dit verhaald wordt, was één van de gevierde leraren der Joden. Niemand van z'n omgeving twijfelde of, als er één rechtvaardig was, hij het wel was. Maar hij zelf was niet zeker van de zaligheid. Hij werd beheerst door een geest van slavernij. Angst kwelde hem tot z'n laatste snik.

En met de heidenen stond het niet beter. Ze trachtten door offeranden en allerlei godsdienstige handelingen hun god of goden te bevredigen. Zoals de heidenen vandaag nog doen. Maar ze wisten nooit

recht of het wel genoeg was, wat ze hadden gedaan. Ze bleven slaven en vonden nooit echt rust.

Aan die tijd van slavernij is echter een einde gekomen. Het evangelie is hun een kracht Gods tot zaligheid geworden (Rom. 1:16). Ze zijn tot het geloof in de Here Jezus gekomen. Ze hebben leren leven van genade. En ze hebben de Heilige Geest ontvangen. Die drijft hen niet weer tot slavernij. Die heeft er geen lust in, dat de gelovigen als slaven leven, vol angst voor de zweep van een harde meester. Maar die heeft er lust in, dat ze leven als vrije kinderen Gods. De Heilige Geest is de Geest van het zoonschap of van het kindschap. De Heilige Geest is de Geest der genade en der geboden. Hij deelt Gods genade uit. Hij leert Gods volk geloven. Hij leert hen als kinderen leven en wandelen in de wegen des HEREN. Hij is de Geest van God, die op ondoordringelijke en onnaspeurlijke wijze het hart vernieuwt en het leven verandert, de wil buigt en de genegenheden op de hemelse Vader richt. Hij is het die ons leert alle zaligheid buiten ons zelf in Jezus Christus te zoeken en te vinden. Hij doet ons toenemen in de genade en kennis van Jezus Christus. Doet ons leven uit het geloof alleen, van Gods genade alleen. En maakt ons van slaven tot kinderen, van dienstbaren tot vrijen. Wat is het een bevrijding als we leren zien, dat de HERE geen behagen heeft in slavendienst en slavenangst, maar in de blijdschap van zijn kinderen.

Er zijn honderdduizenden christenen, die nog als slaven leven. En ze menen, dat ze er Gode een dienst mee doen. En er zijn vele predikers, die menen een goed werk te doen, door aan te kweken een geest van angst en slavernij. Ze smeden slavenboeien en werpen in de gevangenis. En dat terwijl de Here Jezus van Zichzelf heeft gezegd: „De Geest des HEREN is op Mij, daarom heeft Hij Mij gezalfd; Hij heeft Mij gezonden om de armen het Evangelie te verkondigen, om te genezen, die gebroken zijn van hart, om de gevangenen te prediken loslating en blinden het gezicht, om de verslagenen heen te zenden in vrijheid, om te prediken het aangename jaar des HEREN” (Lukas 4:18, 19).

Het verhaal gaat, dat er eens een onderdaan kwam bij een keizer van Rome. Hij had een verzoekschrift in de hand. Maar toen hij de hand uitstak om het geschrift aan de keizer te geven trilde hij als een espenblad. Hij beefde van angst over al z'n leden. En toen hij het request had gegeven haastte hij zich weg. Toen liet de keizer hem terughalen en zei: Gij geeft mij het verzoekschrift alsof ik een leeuw ben, die gij een stuk vlees toegooit. De keizer vond het erg, dat een onderdaan zo tot hem kwam.

Zo vindt de HERE het erg, als we in angst en benauwdheid voor hem leven. Maar het behaagt Hem als we komen als vrije, blijde kinderen. Die roepen met een oprecht hart en een blij gemoed: Vader.

„Gij hebt ontvangen de Geest van het zoonschap, door welke wij roepen: Abba, Vader”. Daartoe dringt ons de Heilige Geest. Daartoe spoort Hij ons aan. Door het Evangelie ons op het hart te binden. Door ons voor te houden de grondeloze barmhartigheid Gods in Christus Jezus over ons.

Door ons te wijzen op het bloed van Jezus Christus, dat reinigt van alle zonden. Zo leert Hij ons roepen: Abba, Vader! Hij leert het ons roepen. Uit de grond van ons hart. Uit volle borst. Met vaste overtuiging. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat wij

TOESPRAAK bij het sluiten der lessen van het

Cursusjaar 1951-'52 aan de Theol. Hogeschool door de Rector

Zeker zal er wel niemand onder ons zijn, wiens gedachten niet teruggaan van deze sluiting naar de opening van de cursus met het aan beide verbonden docenten-getal. En de mate van het verlies dat U, dames en heren studenten, geleden hebt, wordt bepaald door het feit, dat het winstsaldo van de dienst der ontslagen hoogleraren zo bijzonder groot geweest is. De vraag zou bij U kunnen rijzen: nu het de Here behaagde, hen van hun dienst hier beneden te ontheffen, raken wij niet hopeloos achterop? Is het geleden deficit wel te achterhalen? Is de daling van het tot voor kort bereikte peil ooit te compenseren?

Wie de betekenis van enige contemporaine situatie wil benaderen, doet wijs, zich daarvan te distancieren: juist de afstand verscherpt de contouren van figuren en verhoudingen. En de vergelijking van wat was met wat is kan dienen, plaats en roeping in het heden te klaarder voor ogen te stellen. We zouden willen vragen: hoe stond het er met de theologische studie vóór, zeg 'n eeuw geleden, bij de aanvang van de Afscheiding? Welke wereld ging toen voor de studenten open?

het nooit stil voor ons heen, in ons zelf mogen fluisteren: Onze Vader! Maar Paulus wil met dat „roepen” ons voorhouden, dat we met v r i j m o e d i g h e i d tot God mogen gaan. In volle verzekerdheid des geloofs. Dat mag. Dat móét zelfs. Dat wil de HERE. Dat is Hem behagelijk. Dat we God aanspreken met die heerlijkste van alle namen: Abba, Vader! Abba. Zo heeft de Here Jezus in z'n moedertaal God aangesproken. Want Abba is het Aramese woord voor Vader. Waarschijnlijk heeft ook Paulus in z'n moedertaal zo gebeden: Abba. Hij noemt dus eerst het Aramese woord en vertaalt het dan voor z'n lezers. Zo mogen wij nog bidden. Ja zo moeten wij het als we gehoorzaam willen zijn aan het bevel van Christus: „Gij dan bidt aldus: Onze Vader, die in de hemelen zijt”.

Wonderlijk voorrecht is het God also te mogen en te durven aanspreken. Welke vader op aarde is met Hem te vergelijken? Aardse vaders kunnen ons aardse dingen geven. Nog niet eens altijd. En lang niet alles wat hun kinderen nodig hebben. Zelfs als hun wil goed is, dan hebben ze vaak het vermogen niet. En ze kunnen hun kinderen ontvallen. Maar de hemelse Vader ontvangt aan zijn kinderen nooit. En Hij kan alles geven wat z'n kinderen behoeven. En wat zijn liefde ons wil geven ontzegt Hem zijn vermogen niet. Hij beschikt over de voorraadschuren van hemel en aarde. Hij is grondeloos barmhartig en eindeloos genadig. Hij vergeeft al onze ongerechtigheden en onthoudt ons zijn gemeenschap niet. Hij kan en wil en zal in nood, zelfs bij het naad'ren van de dood volkomen uitkomst geven. Wie Hem aanroep in de nood vindt zijn gunst oneindig groot. Welgelukzalig zijn we als de Geest ons leert roepen met een vrolijk vertrouwen en een hartgrondige zekerheid des geloofs: Abba, Vader!

Tenslotte kom ik nog even terug op dat: Gij hebt ontvangen de Geest van het zoonschap. Hoe kon Paulus dat zo maar schrijven aan de gemeente te Rome? Waarvan hij de meeste leden niet kende! Hoe wist Paulus dat? Was dat niet te kras gesproken? En kan dat nog tot de gemeente van Christus gezegd en geschreven worden? M'n antwoord is: Paulus schreef aan mensen, die tot het geloof in Jezus Christus waren gekomen. Ze waren tot kennis der waarheid gekomen. Ze hadden zich bekeerd van dode afgoden tot de levende God. Van wie hadden ze dat geloof? Wie had hun hart voor het evangelie geopend? Hadden ze zichzelf dat geloof gegeven? Waren ze dan niet uit genade zalig geworden?

Wel, dat alles hadden ze te danken aan de Heilige Geest. Die was hun geschonken met de verkondiging van het Evangelie. Want het Woord is het Woord des Geestes en de Geest is de Geest die werkt door en met het Woord. Die het Woord gelooft doet dat door de kracht van de Heilige Geest. Even rustig als de gelovige zegt: Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven, even rustig mag hij zeggen: Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn Geest ons gegeven heeft. Over het hebben van de Heilige Geest spreekt de Schrift veel „gewoner” dan vele christenmensen dat durven doen. Wij zoeken het hebben van de Geest vaak in allerlei buitengewonigheden. Het schijnt wel dat sommigen menen, dat we de Heilige Geest kunnen voelen, bijv. als het kloppen van onze pols of van ons hart. Men zoekt de werking van de Heilige Geest vaak in wonderlijke belevenissen, in het buiten-zich-zelf-geraken, buitengewone invallen en dergelijke.

De Kerk heeft beleden: Ik geloof in de Heilige Geest. Geloof ge oprecht in de Here Jezus? Bidt ge oprecht: Onze Vader? Steunt ge op Gods beloften? Zegt dan maar rustig: Met allen die de Here Jezus liefhebben is ook mij de Heilige Geest gegeven. Die mij kinderlijk leert roepen: Abba Vader! H. J. J.

KERKELIJK LEVEN

In de Utrechtse Studenten-almanak van 1834 is te vinden een „Kaart van het Stichtse Academieland”, die in verband met het aangegeven thema de moeite van het bekijken waard is. Onder het doorzichtig kleed van studentikoze ironie en lichte caricaturistische vertekening zijn de trekken van het beeld, dat de student van die tijd zich van studie en studiegang vormde, duidelijk te herkennen.

In de linker bovenhoek bevindt zich het uitgangspunt: het vaderland met het gymnasium; via de Pons Rectoris bereikt men Groen-land, nog door een brede stroom gescheiden van het mysterieuze droomland, de Terra Eleusina, toegang verschaffend tot het Studieland. Wie van hier uit zich niet laat verleiden om óf rechts af te slaan naar de Velden der verzoeking, óf zich in tegengestelde richting te begeven om op de Vriendschaps-eilanden te belanden, maar recht op het doel afgaat, staat al spoedig voor de bergketen van het Mathesis-examen; 'n moeilijk over te komen bergpas, de Furca Caudina, geeft toegang tot het uitgestrekte land der vijf Faculteiten. Op weg naar de Regio Theologiae ontmoet men, na het taalgebied van

De stervenstroost van de onwetende

In een studie, in het jaar 1890 verschenen, over kardinaal John Henry Newman, heeft Allard Pierson een vergelijking getrokken tussen de heilige van de oude en de gentleman van de nieuwe tijd.

De heilige, zo meende Pierson, had afgedaan. Hij paste slechts in de oude tijd, waarin het licht van de nieuwe eeuw nog niet was opgegaan. En in de gentleman tekende hij het beeld van de moderne mens. Zie hier enkele trekken van Piersons ideaal: „Tegenover het levenslot is hij als ten aanzien van zijn medemenschen: hij stelt niet vele eischen, erkentelijk voor iedere bloem, berustend in het onvermijdelijke. Pijn en krankheid doen hem zijn zelfbezit niet verliezen. Hij blijft vriendelijk zelfs tegenover den dood als deze zijn ernstige plicht komt vervullen. Geen tartend woord ontsnapt hem jegens het groote mysterie aan gene zijde van het graf. De welgevoeglijkheid verbiedt hem dat Mysterie anders dan met waardigheid te bejegenen. Want hij kent de grenzen van de menschelijke rede. Te helder van geest, om een snoevend ongeloof goed te keuren, waardeert hij vroomheid”. „In stille ontroering neemt hij afscheid van een leven, voor ieder aangenaam tot in het stervensuur en bij de uitvaart als voorbeeldig geprezen door veler tranen”.

In dit aristocratisch geloof van de onwetende, dit geloof van de agnosticist, die leeft en sterft bij de gedachten van het eigen hart, is Allard Pierson zes jaar later gestorven. Toen hij het einde voelde naderen en de krachten hem begaven, zeide hij: „Breng mij naar mijn laatste rustplaats”. En het was wel geheel in zijn geest, dat twaalf dagen later na afloop van de begrafenis op het Zutense kerkhof bazuinen de melodie deden horen van het reeds voor jaren door hem gedichte lied: „Stille nacht”, waarin we onder meer lezen:

O stille nacht
Die eens mij wacht,
Gij doet mijn hart niet vreezen,
Na moeite en strijd,
Zult gij een tijd
Van stoortloos rusten wezen!

Is er een opstanding?
De dichter weet het niet.
Het is een Mysterie voor hem.
Maar hij bejegt dat geheimenis „met waardigheid”:

En houdt het graf
Bij al zijn kaf
Een levensklein verborgen
Geen nood! 'k Begroet
Met frisschen moed,
Een nieuwen levensmorgen!

En hij eindigt met de woorden:

O stille nacht,
die mij eens wacht,
Gij doet mijn hart niet vreezen,
Gij, sombre dood!
Kunt morgenrood
Van schooner toekomst wezen.

Dat is de stervenstroost van de onwetende.
Het „misschien” van een „misschien”.
De verwachting van de gentleman.

De herinnering aan twee vers gedolven graven is bij ons nog levend. En ze heeft de heugenis aan andere graven bij ons gewekt. En we weten, dat het kerkhof nog niet verzadigd is.

En we huiveren.
Want de dood is niet een „stille nacht”.
Hij is de bezoldiging der zonde.
En we bidden God, dat we hem niet als gentleman mogen tegemoet gaan.

Dat we ervoor bewaard mogen worden in leven en in sterven ons „zelfbezit” niet te verliezen.

Maar dat we gevonden mogen worden in Hem, die om de Zijnen de dood huiverend is tegemoet gegaan, „een wórm, geen mán”: Vader, indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker aan Mij voorbijgaan. En die door zijn gehoorzaamheid-tot-de-dood allen heiligen een oorzaak der eeuwige zaligheid is geworden.

Ik belijd
één Doop tot vergeving der zonden,
verwach
de opstanding der doden
en
het leven der toekomstige eeuw.

D. E. C.

teren dan de pen, want 't zijn allen landbouwers en handwerkslieden. Overdag moeten ze hard werken om voor hun gezin het brood te verdienen, slechts de avond en een deel van de nacht zijn voor de studie. Maar ze geloofden. Ze hoorden de goddelijke klanken en wandelden in het licht van Gods aanschijn. Ze werkten. En ze werkten blijvend.

Vergelijk nu voor een ogenblik die Opleiding daar

Latium en Hellas gepasseerd te zijn, de Semitica Regio; een onderdeel van dit gebied draagt de weinig bevoordende naam Arabia deserta; een klaarblijkelijk brede heirweg, de Via Regia, leidt dwars door Kanaän naar Jeruzalem.

Nu betreedt men dan de Regio Theologiae. 't Centrum daarvan wordt gevormd door Exegese en Dogmatiek. Maar de Exegese komt op de kaart voor als een weinig aanlokkelijk Exegese-woud, wie het wil betreden moet eerst doorkruisen de Aristarchia Sacra en de Introductie-gewesten. Geen toegang dus tot de exegese dan onder fauteur van Aristarchus, de strenge criticus, evenmin toegang tot de Schriftverklaring dan nadat men de wijdlopie „Inleidingen” doorgekropen is — 't gaat alles over de Schrift, de ene belemmering na de andere wordt opgeworpen als gold het, af te houden van het studeren in de Schrift. En in dat Exegese-woud ontspringen nu de bronnen voor de dogmatiek, op de kaart een brede rivier, met omzichtigheid te bevaren: men kan n.l. stranden op de Scylla en komt dan in 't beste geval terecht in de Regiones Nomadicae of in 't Land der Dwaallichten, of ook kan men met z'n schip op de Charybdis lopen en dan aanspoelen in 't gebied der Nevelen. Midden in de Dogmatiekstroom ligt een eiland met de plaatsen Heidelberg en Dordrecht — maar de versterkingen, die dit eiland moeten beschermen, zijn op de kaart aangegeven als Gedemonsteerde Forten.

Zó zag men in 1834 de studie der theologie — hoe kwam men daartoe? Welke geestes-structuur, welk tijdbeeld wordt hier in kaart gebracht? Van welke tijdgeest vinden we hier de afdruk, van welk geestelijk klimaat de neerslag?

1834, het is het jaar waarin de Utrechtse professor theologiae Jodocus Heringa uitgeeft zijn: *Berigt aangaande zeven stellingen betreffende de formulieren van eenigheid*, waarvan de laatste drie luiden: „Wat vrome en geleerde mannen, ingevolge besluit der Dordtsche Synode in 1619 vóór hun aanstelling tot de kerkelijke bediening hebben beleden, dat zij in alles instemden met onze Symbolische boeken, moet men zóó verklaren, dat zij gehouden worden in te stemmen met al de hoofdstukken der leer (!), bijzonder met die, door welker belijdenis onze gemeenten van andere Christelijke genootschappen (!) onderscheiden worden. Het formulier, voor soortgelijk geval, door de synode te 's Hage 1816 en 1831 voorgeschreven, moet zóó worden opgevat, dat zij die het onderschrijven belijden, dat onze symbolische boeken een leer voordragen, die overeenkomstig is met de boeken des O. en N. Verbonds, en daarom omhelsd moeten worden. Men moet de instelling onzer Kerk niet laken (!) volgens welke 'n samenstel der Christelijke leer voor de gemeente pleegt te worden voorgedragen naar den leidraad van den Paltischen Katechismus”;

't is het jaar, waarin Prof. Des Amorie van der Hoeven, zijn feestrede uitsprekend bij het tweehonderdjarig bestaan van het Seminarie der Remonstrantse Broederschap, uitdrukking geeft aan zijn vurig begeren, de scheidsmuren tussen de verschillende „afdelingen der jammerlijk verdeelde Christenheid” geslecht te zien, en uitroept: „Mij blijft aan het slot mijner rede slechts de wens over, dat geen derde jubeldag voor deze Kweekschool aanlichte”;

het jaar, waarin het tijdschrift, dat geacht werd theologische leiding te geven, de „Godgeleerde Bijdragen” het verband tussen de dood des Heren en onze zondenvergeving voor onoplosbaar houdt en verkondigt, dat „in de Schriften des N. Verbonds daaromtrent niets bepaalds geleerd wordt”;

het jaar, waarin de Groninger Richting uitgeeft: *Christelijke Betrachtingen*, en de lezers wijs maakt, dat geloven in Jezus betekent: met verstand, hart en gemoed leven in Jezus, wijl het voornaamste in het Christendom is „de openbaring en opleiding door God in Jezus Christus ons gegeven, om ons Gode steeds gelijkvormiger te maken”;

het jaar, waarin de tweede Utrechtse professor, H. J. Royaards, uitgeeft zijn *Heden daagsch Kerkrecht bij de Hervormden in Nederland*, wel te onderscheiden dus van het aloude kerkrecht der gereformeerde kerken, alsof het recht in Christus' kerk genormeerd wordt door de tijd, een boek waarin de schrijver beweert, dat de Formulieren van Enigheid zijn „uit den Bijbel ontleende formulieren ter bevordering van de eenheid in geloof en zeden” en dat, na de vorderingen der godgeleerde wetenschappen sedert twee eeuwen het onredelijk zou zijn te eisen wat de Dordtsche Synode van de predikanten vroeg te onderschrijven, n.l. dat al de artikelen en stukken der leer in Belijdenis, Catechismus en Dordtsche Leerregels in alles met Gods Woord overeenkomen;

het is de tijd, kortom, van het rationeel supra-naturalisme: er is een supranatureel Wezen, dat naturaliter werkt; de bijzondere Openbaring is een rijk geschenk Gods, maar dat geldt ook van de rede; billijk is het en passend, dat de Godsopenbaring onderworpen wordt aan de rede-toets. Dientengevolge worden de gereformeerde dogmata van al het „aanstotelijke” ontdaan en door zogenaamde „bijbelse voorstelling” aannemelijk gemaakt; de ergernis en dwaasheid van Christus' kruis wordt angstvallig bedekt, principiële vraagstukken roert men niet aan: dit voert tot „kleine vitterijen en zwarigheden, welke van geen belang zijn”;

het is de tijd van het juiste milieu — men gaat er

prat op „wetenschappelijk” goed bij te zijn, maar zich tevens te wachten voor de excessen der moderne kritiek; met dat al verdrinken de studenten in bijkomstigheden, partes formales, prolegomena, inleidingen; de latere prof. Van Oosterzee zingt een hooggestemd loflied op de derde hoogleraar, die in de dertiger jaren der vorige eeuw te Utrecht theologie doceerde: Hermannus Bouman; deze, die voor zijn rekening had Exegese van het O. en N. Testament, Hermeneutiek, Critiek en Theologia naturalis, doceerde Critiek in de geest van Griesbach, d.w.z. de tekstcritiek stelt de exegese in de schaduw, de weg wordt gebaad tot de conjecturaal-critiek, waarbij menselijk inzicht en persoonlijke smaak de tekst willekeurig wijzigen; men kent niet meer de gelovige onderwerping aan het Goddelijk getuigenis; het Woord Gods wordt niet meer gehoord en alzo niet verstaan in de majesteit van zijn ontkennend en kritisch vermogen, in de onverbiddelijke hoogheid van zijn eis, in de Goddelijke rijkdom van zijn vertroosting; de theologia naturalis ontzenuwt en atrophieert de dogmatiek, door uit haar in zich op te nemen wat „de rede” uit zichzelf kan voortbrengen naar men meent; de dogmatiek biedt geen hulp meer in de geestelijke strijd, geeft geen antwoord meer op de vragen van de dag — vervreemd van het Woord, vervreemdt men van de Belijdenis, vervreemdt men in elke levenssector van de waarheid, en de preken uit de eerste decennia der 19e eeuw dragen er, en in Utrecht, en door heel het land, het stempel van: natuur- en zedepreekjes. Zo preekt Ds J. W. Statius Muller over de onsterfelijkheid der dieren; Prof. Clariasse

Psalm 14 : 5-7

Vertaling N.B.G.

Maar God is bij 't rechtvaardige geslacht,
schrik overvalt eens hen, die 't kwaad beramen.
Gij kunt den wens der armen wel beschamen —
de HERE zal voor 't volk, dat Hem verwacht,
een toelucht zijn.

Och, dat uit Sion Israels redding daagt!
Als eens de tijden komen, dat de HERE
het lot van zijn vertrapte volk zal keren...
hoe Jacob juicht en Isrel, lang geplaat,
zich dan verheugt!

A. v. B.

over het ontstaan, het vallen en het nut van de regen; Ds E. Kist over het nuttig besteden van de tijd, in de winter; als het kerkgebouw van Ds Ebersbach in Amsterdam is afgebrand, houdt hij een preek over..... de jongeling te Nain, en brengt deze geschiedenis rechtstreeks in verband met de kerkbrand en kerkopbouw, zó, dat hij in het eerste punt van zijn rede handelt over het geleden verlies en in het tweede punt over de gegronde hoop op herstel.

Utrecht in 1834, dat betekent ook voor wat de theologie aangaat naar schier aller schatting in die dagen: een luisterrijke naam, een glorierijk verleden, men roemt op 't groot getal studenten, op de kunde der professoren, op de vooruitgang der wetenschap, op de zegen der „verlichting”;

maar één ding wordt in de „verlichte” kringen en bij de grote massa van 't volk niet meer gevonden: het beven voor het Woord des Heren. Liever dan dat men breekt onder Zijn wet, stelt men Hem tot in Zijn eigen huis de wet, en daarom was het, dat men de betekenis van de Belijdenis niet meer verstond. Men gevoelde die Belijdenis als een knellend juk, en besefte niet meer, dat ze is de gehoorzame greep van de kerk van Christus naar het Woord, de poging om het klare, doorzichtige spreken Gods in Zijn Woord te bewaren, om het te beveiligen tegen verbastering, verdraaiing, tegen allerlei „interpretatie”, dat overwinningswapen van de Anti-Christ, waarmee hij zijn tienduizenden verslaat. Juist daarom was men bereid, in de dagen van haar opstelling, voor haar het leven te geven. Daarom was men bereid, de Belijdenis te ondertekenen met zijn bloed. En als nu ook in onze tijd de Hervormde Kerk weer speelt met de Belijdenis, en een „belijdenis” wil zonder „Belijdenis”, en de leertucht voor tien jaar verdonkeremaant, en onder zeer vele en zeer mooie woorden bedekt, dat men in de kerk een voorzichtige verdrag gesloten heeft tussen geloof en ongeloof — dan is dat een brutale aanslag op het Woord des Heren, dan is dat een openbaring van het feit, dat men de Here ook thans in wat men als kerk ziet en kerk noemt, dat is dan in Zijn eigen huis, de wet stelt.

En nu wijs ik nog eens op dat jaar: 1834, het jaar der uitwerping. Eén man, maar die het brullen van de leeuw gehoord heeft, en nu profeteren moet. De wereld hoort: waar kom je mee voor de dag? Schamel begin. Tegenover de honderdduizenden Hervormden een verdwijnend kleine schare Afscheidenen. U vraagt naar de Opleiding? Om de 14 dagen kwam uit verschillende plaatsen van de provincie Groningen een twintigtal mannen bij Ds de Cock aan huis. Hij onderwijst hen in de uitlegging der H. Schrift, Bijbelse en kerkgeschiedenis, Dogmatiek en Predikkunde. 't Zijn allen mannen op leeftijd. Ze hebben vereelde handen, die beter spade en sikkel, hamer en beitel kunnen han-

s zelf mogen fluis-
wil met dat „roe-
rij m o e d i g-
volle verzekerdheid
zelfs. Dat wil de
t we God aanspre-
nen: Abba, Vader!
in z'n moedertaal
et Aramese woord
ook Paulus in z'n
noemt dus eerst
lan voor z'n lezers.
soeten wij het als
bevel van Chris-
der, die in de he-

also te mogen en
: op aarde is met
kunnen ons aardse
En lang niet alles
Zelfs als hun wil
vermogen niet. En
Maar de hemelse
soeit. En Hij kan
even. En wat zijn
ijn vermogen niet,
ren van hemel en
; en eindeloos ge-
htigheden en ont-
ij kan en wil en
van de dood vol-
noept in de nood
Welgelukzalig zijn
at een vrolijk ver-
heid des geloofs:

op dat: Gij hebt
nschap. Hoe kon
i de gemeente te
i niet kende! Hoe
kras gesproken?
n Christus gezegd
oord is: Paulus
of in Jezus Chris-
kennis der waar-
erd van dode af-
hadden ze dat ge-
angelie geopend?
n? Waren ze dan

en aan de Heilige
rd is het Woord
t die werkt door
geloof doet dat
t. Even rustig als
od de wereld ge-
eft gegeven, even
ft God de wereld
n heeft. Over het
t de Schrift veel
dat durven doen.
t vaak in allerlei
el dat sommigen
nnen voelen, bijv.
in ons hart. Men
est vaak in won-
zich-zelf-geraken.

of in de Heilige
e Jezus? Bidt ge
e Gods beloften?
le de Here Jezus
est gegeven. Die
ader! H. J. J.

KERKLIJK LEVEN

de Rector

ak van 1834 is
tsche Academie-
egeven thema de
Onder het door-
en lichte carica-
m van het beeld,
studie en studie-
i.

ch het uitgangs-
um; via de Pons
g door een brede
ieuze droomland,
end tot het Stu-
aat verleiden om
der verzoeking,
egeven om op de
aar recht op het
e bergketen van
r te komen berg-
g tot het uitge-
Op weg naar de
it taalgebied van

in Groningen met die in Utrecht — kent U groter verschil? Wat een tekort, op 't eerste zien, bij hen die daar in 't Noorden bezig zijn. Wat een deficit! Kan daar wel iets van terecht komen? Kan zulk een achterstand ooit ingehaald?

De Here gaf het antwoord. Zoals Hij op het roepen van Zijn volk altijd antwoord geeft — in de Vrijmaking heeft Hij het opnieuw bewezen. Soms maakt Hij Zijn antwoord in daden duidelijk zichtbaar in verloop van maanden of jaren. Soms in de loop der geslachten. Maar Hij hoort. En komt. En helpt. Ja, eer wij roepen, zal Hij antwoorden, al zijn wij vaak traag om te verstaan. En wat wij vandaag mogen hebben in Theologie en Opleiding is mee vrucht van de genade, door de Here in 1834 aan Zijn kerk verleend.

Twee, drie der uitnemendsten heeft de Here God in korte tijd van ons weggenomen. Hij verlaat ons niet. Nooit neemt Hij iemand, nooit neemt Hij iets van ons weg, of Hij geeft er Zichzelf voor in de plaats. Wat Hij vraagt, is: erkenning. Erkenning van Zijn oneindige barmhartigheid. Van onze eigen ellende en zwakte en hulpbehoefte. Als er uit de vuurlinie

wegvallen, dringt Hij ons op. Hij dringt ons in de beproeving die Hij ons zond tot vuriger gebed, groter zelfmishagen, krachtiger strijd tegen de zonde, heiliger levenswandel, trouwer arbeid, inniger liefde tot Hem en elkander, dat is: het gelovig buigen voor Hem, onze hemelse Vader, bevende voor Zijn Woord.

Zijn U en wij de mensen? Moeten wij het samen doen? Christus volbrengt Zijn kracht in onze zwakte. Want bij de Here is geen deficit. Alle compensatie is voor Zijn kerk bij Hem te vinden. De compensatie, die Hij voor ons nodig keurt, beantwoordt voor 't ogenblik misschien niet aan onze idealen en wensen. Best mogelijk. Maar Zijn kerk doet Hij niet te kort. Zijn slaven zet Hij op de koninklijke weg, zij wandelen in 't licht van 't Godlijk aanschijn voort, en, blijven ze horen naar de Goddelijke klanken, hun toekomst ook in deze wereld is verzekerd. De Here Zelf staat in voor Zijn kerk.

Gaan we met deze vaste geloofsovertuiging van hier: Zo God vóór ons is, wie, wat zal tegen ons zijn? En zal Hij ons, met Christus, niet alle dingen schenken?

P. DEDDENS.

Weemoed en dankbaarheid in een jaar Bibliotheek-leven

Verslag over het voorbije Bibliotheek-jaar kan gesteld noch gelezen zonder gedachten aan hen, die we zo node missen: de hoogleraren Schilder en Holwerda, die beiden zoveel voor de vermeerdering van onze boekenschat deden, en met zo intense vreugde de gestadige uitbreiding volgden.

Prof. Schilders actie voor onze Bibliotheek is bekend: toen Januari 1946 het Dames-Comité werd opgericht, welks streven hij „hartelijk toejuichte“, verzocht hij aanstonds, naast 't geen het Comité vroeg, om toezending van boeken, welke deed er niet toe: minder geschikte en dubbelletten waren te ruilen. Enkele maanden later publiceert hij in „De Reformatie“ een verlanglijstje voor aankleding van de Theol. Hogeschool; als laatste punt komt daarvoor: boeken, boeken, boeken. Hoe innig gelukkig was hij, als hij na spreekbeurt of preekreis met een flinke voorraad boeken in Kampen arriveerde; de studenten, die hem bij 't verlaten van de trein zagen manipuleren met vaak enorm zware koffers en toeschoten om hun diensten aan te bieden, konden geen voet aan de grond, beter: geen hand aan de koffer krijgen: met een lachend: „nee, nee, dank je wel, amice!“ liep hij gezwind het perron af, in stille triomf de rijke buit naar Broederweg 15 voerend.

Hij heeft ons volk van de noodzakelijkheid ener degelijke bibliotheek voor de Hogeschool overtuigd, en door zijn hooggestemd enthousiasme de harten veroverd; zijn naam is onlosmakelijk aan onze Bibliotheek verbonden. Ook nadat hij 't bibliothecarisschap had overgedragen, bleek steeds zijn onverflauwde belangstelling: nog zie ik z'n stralend gezicht, als weer voor de studie zeer belangrijke, dikwijls zeldzame exemplaren aangekomen waren en hem getoond werden; soms bedwong hij met moeite zijn ontroering om de opnieuw zichtbaar geworden barmhartigheid en goedheid Gods.

Niet minder dan Prof. Schilder verheugde zich Prof. Holwerda over de groei van onze Bibliotheek, en wat ze aan literatuur over of in verband met de Oudtestamentische vakken bezit, is goeddeels aan hem te danken. De regel onder ons is, dat de bibliothecaris niet alleen keurt, wat voor de Bibliotheek nodig is: zodra er catalogi-van-formaat (wat de inhoud betreft) zijn binnengekomen, circuleren ze, en kan ieder zijn wensen kenbaar maken, wijl elk het meest in de vakken die hij doceert thuis is en dus het best weet wat voor onze Bibliotheek nodig is. Nu had een deel van de inventaris van onze boekery, n.l. wat betreft de Nieuwtestamentische vakken door het legaat-Greifdanus, en wat Grieks en Latijn aangaat door aankoop van een belangrijk deel van wijlen Dr Dam's bibliotheek, een voorsprong op het studiemateriaal voor de overige vakken; zo moest b.v. al wat betrekking had op de kennis van het oude nabije Oosten, op Hebreeuws en in breder verband op Semitica, van de grond af worden opgebouwd. Hier kwam ons de literatuurkennis van Prof. Holwerda zeer te stade; hij heeft van 't begin af tot aankoop van boeken en tijdschriften geadviseerd, die nu een onwaardeerbaar bezit blijken, en waarvan een niet gering deel thans voor geld noch goede woorden meer verkrijgbaar is. Ook heeft hij, door telkens de aandacht der studenten te vestigen op 't geen in de Bibliotheek voorhanden is, haar te meer productief gemaakt. Bij de weemoed om het gemis van de beide broeders die de Here tot Zich nam mag de dankbaarheid niet zwijgen voor alles wat zij ook hierin voor de School en daarin voor de kerken hebben mogen zijn en praesteren.

Die dankbaarheid verdiept en verbreedt zich als aan ons oog voorbijgaat wat de Here voorts dit jaar aan de Bibliotheek geschonken heeft. Zo langzamerhand wordt 't een bijzonder fijn plekje voor iemand, die van onderzoek en studie houdt. Bekend is, dat koning Jacobus I van Engeland eens uitriep: „als ik geen koning was, dan zou ik docent aan een universiteit willen zijn; en moest ik in de gevangenis, en had ik zelf de keus waar, dan zou ik geen andere gevangenis willen hebben dan de Oxfordse Universiteitsbibliotheek“. Hij had de beroemde „Bodleian“

op 't oog, juist in zijn tijd door Sir Thomas Bodley verrijkt met zeldzame werken tot een bedrag van ruim 2 miljoen gulden.

Ook zonder zulke voor ons onbereikbare bedragen kan onze Bibliotheek een arsenaal zijn, dat, nog van anderen gezegen, heel het corps van leraren en leerlingen helpt aan 't onmisbare studiemateriaal en hun elk jaar krachtiger steun biedt. Ook in dit verslag is te vermelden, dat, dank zij Gods goedheid en mildheid, een groot aantal werken werd verkregen — het gaat niet aan, alles te noemen, slechts hier en daar een greep. We kwamen in 't bezit van Zanchius' Opera Theologica, Philo's Opera, Kierkegaard's Gesammelte Werke. Op 't gebied van de O. T. wetenschap: werken van Flinders Petrie, Swete, Böhl, Bezold, Rijkman, Wensinck, Gordon, Schmidt, Pritchard, Jastrouw, Baudissin, ook het Assyrisch Handwörterbuch van Friedrich Delitzsch, en 't Reallexicon der Assyriologie. Voor de Zending: Löhr, Simon, Warneck, Schomerus (Missionswissenschaft), terwijl verschillende werken zijn aangekocht die handelen over topografie, taal, cultuur, zeden en religie van land en bevolking van Soemba en Borneo. Op Nieuwtestamentisch terrein: Die Schriften des N. T. (Weiss), voorts werken van Schmidt, Kiddle, Selwyn, Taylor, Scott; Die Urchristliche Botschaft. Over de Reformatoren en de Reformatie-periode: Zwingli's Sämtliche Werke, Spalatinus' Annales Reformationis, geschriften van Loeche, Berger, Baur, Thiel, Strickler, Reichel, Grisar, Warfield, Pressel, Kuhn, Gaberel. De ambtelijke vakken kregen versterking door werken als: Koch, Homiletisches Handbuch; Golterman, Liturgik; Altman, Hilfsbuch zur Gesch. des Christlichen Kultus; Bingham, Works; Duchesne, Origine du Culte chrétien; Odo Casel, Heilige Bronnen; Achelis, Lehrbuch der praktischen Theologie. Voor Dogmatiek, Symboliek en Ethiek werden o.a. aangeschaft: werken van Paul Tillich; Diekamp, Katholische Dogmatik; Hoornbeek, Socialismi confutati; Jodl, Gesch. der Ethik; de Harmonia Confessionum fidel van 1581; Richter, Die Evangelischen Kirchenordnungen; A. Hahn, Bibliothek der Symbole. Voorts vermelden we nog werken van Albertus Pighius, de Kamper theologiae doctor, bekend door zijn polemie met Calvin, de eerste die poneert zonder enige reserve dat de traditie gelijkwaardig is aan de H. Schrift, de consequente verdediger van het papale systeem; van Blondel, de krachtige verdediger van het Protestantisme tegen Rome, kochten we diens hoofdwerk „De la Primauté de l'Eglise“ (1641) voor welk meesterwerk de gereformeerde nationale synode van Charenton hem de titel schonk van „Professor honorarius“, en hem een jaargeld van 1000 livres toelegde. Ook verdienen vermelding: Hyperius, Boeckx van de jaarlijkse Synoden; de Brie, Bibliographia philosophia; Frazer, The Golden Bough, en de 7 delen van Graesse: Trésor de livres rares. Ten slotte vinde vermelding de aanschaffing van het kostbare Lexicon Athanasianum, van de zeer omvangrijke „Fundgrube“ Thesaurus Linguae Latinae (zover verschenen), verzorgd door de hoogleraren in 't latijn van de Universiteiten van Berlijn, Göttingen, Leipzig, München en Weenen; van de Nouveau Larousse Illustré en het grote „Deutsches Wörterbuch“ van de Gebrs Grimm.

Tot onze grote blijdschap konden we een gedeelte van de ik mag wel zeggen vermaarde bibliotheek van Prof. Schilder kopen; over de aankoop van een ander gedeelte zullen nog mededelingen worden gedaan: alles is nog niet afgewikkeld.

Om door persoonlijk onderzoek vast te stellen of ook een naburig land als België voor onze Bibliotheek betekenis had, heeft de bibliothecaris in de Kerstvacantie een bezoek gebracht (misschien mag in het voorbijgaan vermeld worden, om mogelijk misverstand te voorkomen: buiten bezwaar van de Bibliotheek-kaas) aan de daarvoor in aanmerking komende Belgische steden. De uitslag beantwoordde niet aan redelijke verwachting, de oogst was zeer matig. Wel werd hij getroffen door de rijkdom der plaatselijke archieven. Te Mechelen b.v., eens de hoofdstad van de Bourgon-

dische Nederlanden, met het oude hof van Nassau en de bidkapel van Prins Willem I, zijn aanwezig niet minder dan 18.000 archivalia, waaronder de bescheiden van de Grote Raad, het z.g. Parlement van Mechelen, belast met de rechtspraak, ook voor de bestudering van de Kerkgeschiedenis van niet gering belang. De zeer voorkomende Archivaris schonk aan onze Bibliotheek de „Inventaire des archives de Malines“ in 6 delen.

We zijn dankbaar, dat van onze Bibliotheek hoe langer hoe meer gebruik wordt gemaakt: in 1948/49 werden uitgeleend 677 boeken, het jaar daarop 1268, het daaraan volgende jaar 1323, dit jaar 1543, n.l. 1172 werken uitgeleend in de kring der hogeschool, 371 naar buiten. Door schenking werden verkregen 211 nummers, ons toegedacht door hoogleraren, predikanten, studenten, uitgevers, verenigingen, stichtingen en particulieren; gaarne betuigen wij aan deze allen onze erkentelijkheid.

De samenwerking van allen, die met de Bibliotheek te maken hadden, was ook het afgelopen jaar door Gods Vaderlijke zorg en trouw, zeer goed. Curatoren en bestuursleden der Stichting, het Dames-Comité en de vele helpers, de conservator, br Roukema, en de pedel, br Bos, hebben evenals de leden onzer kerken getoond, dat ze beseffen van hoeveel gewicht de opbouw van onze Bibliotheek is: er is alleen maar voor al de toegewijde liefde te danken.

Dat de inkomsten der Bibliotheek, vergeleken met het vorige boekjaar, dalende zijn, laat zich, voor wie let op de tijdsomstandigheden, voldoende verklaren: terwijl we toen ontvingen uit de kerken ongeveer f 23.500, was dit bedrag thans (in beide gevallen kassaldo en opnemings gelden Spaarbank er af gerekend) f 18.200. De uitgaven bedroegen dit boekjaar ruim f 23.000, dat wil zeggen: we hebben onze reserves precies opgeteerd. De rekening bij de Nutsspaarbank vertoont een tegoed van f 526; daartegenover staat een tekort bij de Sallandse Bank van f 423 en een nadelig kassaldo van f 140.

De Here gaf ons alle reden tot oprechte blijdschap. Bij alle leed dat ons trof mogen we daarom niet verzuimen Hem ootmoedig dank te zeggen voor de stroom van zegeningen, over ons uitgestort. Vergeten we niet, wat in zijn laatste (inmiddels uitgegeven) prediking Prof. Holwerda tot ons zegt: „Geniet van het goede, dat God in uw werken u geeft, niet omdat ge blijvende resultaten ziet, of omdat ge wat nieuws krijgt, of omdat mensen gul zijn met waardering, maar geniet van alles wat mooi is zolang God het u geeft: geniet van alle ding dat Hij schoon maakt op Zijn tijd, en geniet er van, omdat het een gave is van Hem“.

P. DEDDENS, Bibliothecaris.

VERSLAG van de Hoogleraren der Theologische Hogeschool over het cursusjaar 1951-'52, uitgebracht ter Curatorenvergadering van 5 Juni 1952

Waarde broeders,

Nu wij U naar de geldende regel een overzicht moeten geven van het leven onzer Hogeschool gedurende de cursus 1951/1952, staat weer in volle omvang voor ons het ontzaglijk verlies dat onze Hogeschool leed door het heengaan van de Hoogleraren Schilder en Holwerda. Na alles wat over hen reeds werd gesproken en geschreven willen wij thans alleen dit memoreren, dat God in deze broeders aan Zijn kerk en onze Hogeschool zeer veel had geschonken; dat deze beide mannen met al de aan hen geschonken krachten hebben gearbeid ter vervulling van de hun opgelegde taak en dat wij met dankbaarheid gedenken, dat wij in nimmer gestoorde harmonie met hen mochten samenwerken in het verband waarin de School ons samenbond. Wij zullen hen en hun werk nimmer vergeten.

Dankbaar releveren we voorts, dat lector J. P. Lettinga in het begin van dit jaar op 16 Januari zijn arbeid mocht aanvangen. Hij deed dit met een openingsles, waarin hij sprak over: „Iets over de Hebreeuwse taal en haar geschiedenis“. Wij bidden en hopen, dat hij zijn taak bij de voortduur getrouw en vroom moge vervullen.

Wanneer wij het voorbije cursusjaar overzien valt daaromtrent nog het volgende te vermelden:

Drie weken na de daarvoor aangewezen datum, n.l. op 20 October — zulks vanwege de generale synode, welke op het gebouw en ten dele ook op de docenten toespraak van Prof. Dr H. J. Jager over: „Vroomheid vereist bij de theologische studie“. Vooraf waren voor het eerst als student in het Album der Hogeschool ingeschreven de heren: M. R. v. d. Berg, T. Boersma, P. J. Boodt, C. Bijl, E. van Deursen, O. Doornbos, J. Douma, J. Goedhart, D. Noordt, Ph. Roorda, J. D. Janse, R. Timmerman, J. Veenhof, J. de Vries, B. van Zuylenkom en Mej. H. Deddens.

Voorts werden toen gerecenseerd de bullen van 98 studenten, die zich voor het Candidaats- en van 40 welke zich voor het doctoraal-examen voorbereiden. Bovendien lieten zich nog 5 kandidaten inschrijven met het oog op hun doctorale studien.

Naar oud gebruik werd op 6 December het recto-

Naar e

Thans
zeggen v
PELIJK
worden,
van het
Commissi
of en op
zou zijn
werkge
zelfstand
den zijn
missie ve
broeder
werd in e
MAATSC
vergader
om het
Verbond
nemers
van elk
Bestuur
bond, W
slaging
vergader
het eerst
krijgen,
bij zichz
goed, kr
rische go
ten we
kan het
ders te z
bond spa
naar de
bruari t
titel: Ve
welke o
komen v
Gereform
een Gere

Allere
zal naar
over nog
dat in b
GWGV
sluiten,
pelijke
gen naa
nisaties
Het va
eerst zul
bij de b
zulken z
daarmed

raat ove
K. Schi
Zij hand
godelijk
zienighe

De no
het heer
gestoord
wijs, de
En Pro
den op
door de
Op 30
met een

Wat e
geen b
Sinds h
ner het
dens, W
Drost, C
Via
Hoeven,
Vonken
C. Olij,
kom, J.
J. Dral
E. v. d.
logische

De Bi
theek h
de boeke
De Hi
misschie
schiedde
ieder or
Voor
zelfverl
deze we
Zijn ker